

УДК 82.111-312 Лоур.09

Валерій Панченко

НАРАТИВНА ТОЧКА ЗОРУ І РЕАЛІЗАЦІЯ РОЗПОВІДНОЇ СТРАТЕГІЇ В РОМАНІ Д.Г. ЛОУРЕНСА „СИНИ І КОХАНЦІ”

Досліджується наративна конфігурація роману Девіда Герберта Лоуренса, „Сини і коханці”. При аналізі різноаспектності персонажної реалізації вискористовується поняття „точки зору”, запроваджене в наратології Генрі Джеймсом та англо-саксонською школою і розвинуте російським лінгвістом та семіотиком Борисом Успенським у праці „Поетика композиції”.

Ключові слова: *наративна конфігурація, персонажна реалізація, точка зору, імпліцитний (експліцитний) автор, наративна стратегія, Д.Г. Лоуренс.*

Мета цієї статті – дослідити, як у романі Лоуренса система різноспрямованих точок зору дозволяє імпліцитному авторові провести певну наративну стратегію, сутність якої стане зрозумілою з подальшого аналізу. Спершу звернемо увагу на те, що Місіс Морел (або ж Гертруда Морел), одна з головних персонажів роману Девіда Герберта Лоуренса „Сини і коханці”, постає перед читачем в образі розумної, вольової і вихованої в кращих консервативних традиціях старої Англії жінки, хоча і не є представницею вищого класу, як, зрештою, і більшість його героїнь. З іншого боку, її можна розглядати як пасивну і надмірно покірну жінку, рабину дітей і вічно п’яного чоловіка. Такий парадокс читачького сприйняття героїні роману.

Свого часу багато було сказано про співчутливість, яку Лоуренс виявляв до своїх героїнь у романах. Автор не прагнув довести, що жінку потрібно звільнити з кайданів патріархальної влади, адже ранні критики взагалі розглядали цей роман як приклад жіночого домінування [5, с. 8], але домінування над ким? Над Уолтером Морелом, чоловіком місіс Морел, ні, адже двостороння ненависть не могла дозволити домінувати над жодним з них: „There began a battle between the husband and wife — a fearful, bloody battle that ended only with the death of one.” – „Між чоловіком і дружиною розпочалась боротьба – безпощадна, кривава війна, яка закінчилась лише зі смертю одного з них” (тут і далі переклад наш. – В.П.) [4, с. 13]. Скоріше за все Місіс Морел отримала цілковиту владу над дітьми, оскільки: „She turned to the child; she turned from the father” – „Усю свою любов вона обернула на дитину, а від батька відвернулася” [4, с. 13].

Неоднозначність трактування образу місіс Морел з’являється уже від часу її одруження. Так, подієва структура роману спонукає до думки, що Гертруда народжувала дітей від ненависті до Уолтера Морела. Однак представлена у творі соціальна структура Англії переконувала у тому,

що самотня жінка з дитиною на руках (а у місіс Морел їх було четверо) була приречена. Отже, пасивність і залежність героїні роману ставали наслідком обставин, що склалися. Характерною видається така ситуація роману: під час чергової сварки місіс Морел сама зізнається, що пішла б від чоловіка, та оскільки у неї багато дітей вона не може цього зробити: „Then get out on it—it’s mine. Get out on it!” he shouted. „It’s me as brings th’ money whoam, not thee. It’s my house, not thine. Then ger out on’t—ger out on’t!” „And I would,” she cried, suddenly shaken into tears of impotence. „Ah, wouldn’t I, wouldn’t I have gone long ago, but for those children. Ay, haven’t I repented not going years ago, when I’d only the one” – „– Тоді забирайся геть... це мій дім! Забирайся! – загорлав він. – Не ти, а я приношу гроші в дім. Це мій дім, не. Забирайся геть... забирайся! – Я б і пішла, – вигукнула вона і раптом розплакалась від власного безсилля. – Якби не діти, я б пішла від тебе, пішла б уже давно, поки була лише одна дитина” [4, с. 20].

Звертає на себе увагу читача той факт, що напружені взаємини між ними почалися [4, с. 13], ще коли у них була якраз одна дитина і місіс Морел мала, з її ж слів, [4, с. 20] добрий шанс припинити свої страждання і залежність від Уолтера Морела. Природно виникає висновок про те, що місіс Морел усвідомлено пішла на залежність від чоловіка та дітей, обравши роль пасивної жінки. Водночас місіс Морел, роздумуючи про злигодні, в яких вона з дітьми перебуває, припускає, що ще одної дитини буде занадто (на момент цих роздумів у неї уже двоє дітей), вона просто не зможе боротись із злигоднями: „This coming child was too much for her.” – „Ще одна дитина їй не під силу” [4, с. 5]. А після цього вона народжує ще двох дітей.

У цитаті поданій вище чітко простежується присутність точки зору, але чиєї? Місіс Морел, експліцитного чи імпліцитного автора? Місіс Морел виключається, оскільки, виходячи з її поглядів на життя, вона в принципі не могла бути суб’єктом висловлювання чи припущення такого висловлювання, адже вона прагнула народжувати, незважаючи ні на що. Експліцитний автор лише частково присутній у даній точці зору адже дискурс повідомляє читачеві про неможливість подальшого народження дітей. Залишається імпліцитний автор, який цілеспрямовано вводить читача в оману, повідомляючи його через експліцитного автора і розповідача, адже сам імпліцитний автор словесно взагалі не присутній у тексті – він лише реалізатор стратегії [3, с. 47], що народження дітей Місіс Морел не під силу, а пізніше розповідач подає інформацію про народження ще двох дітей.

Коли з домінуванням у відносинах місіс Морел та її чоловіка все більш-менш зрозуміло, то це не зовсім прозоро у відносинах місіс Морел та її синів, спершу Вільяма, а згодом Пола, з того часу, коли вона обернула усю свою любов і піклування в першу чергу на старшого сина Вільяма [4, с. 13]. З народженням її синів почався період її домінування над чоловіком, адже саме вона наполягала на Вільямовому навчанні замість роботи в шахті. Можна припустити, що місіс Морел у

такий спосіб повстала проти чоловіка, який, на її думку, занапастив її життя [4, с. 13].

Власне, з цього моменту торкнімось поняття едіпового комплексу психоаналітичної теорії Зигмунда Фройда, що описує стосунки, потяги і почуття, які з'являються у дитини під час входження у фалічну (істеричну) стадію психосексуального розвитку у віці від 3 до 5 років. Цей комплекс полягає у скеровуванні ніжних, любовних і примітивно еротичних почуттів сина до матері в поєднанні з агресивними, конкурентними почуттями, які скеровуються на батьківську постать, місце якої прагне знайти дитина у стосунках.

Результатом успішного проходження едіпового комплексу є завершення процесу формування соціального і морального стрижня особистості, через інтроекцію набору рамок і заборон, з якими стикається хлопчик у конкуренції з батьком. Неоднозначність ставлення до батьківської фігури (агресія і бажання до виконання її ролі) стає рушійною силою ідентифікації, через яку розпочинається засвоєння чоловічої соціальної ролі і системи моральних цінностей та інструкцій, що, власне, й формує Супер-Его.

Фіксація на цій стадії розвитку чи відсутність вирішення едіпового комплексу призводить до формування істеричного типу особистості і відбивається на дорослій поведінці, у конфліктах і сценаріях поведінки з партнерами.

Перш ніж ми розглядатимемо взаємини місіс Морел і її синів, зупинимось на конфігурації точок зору, що висвітлюють постать місіс Морел.

Розповідач знайомить читача з Гертрудою Коппард уже після того, як показує точку зору експліцитного автора і самої місіс Морел, яка бачить своє життя приреченим під час своєї третьої вагітності: „...wondering if things were never going to alter.” – „... роздумуючи чи зміниться хоч щось коли-небудь...” [4, с. 5]. Судячи з вищенаведеної цитати експліцитний автор спрямовує думку читача так, щоб він упродовж роману виявляв своє співчуття і був повністю прихильним до головної героїні, виключаючи навіть натяк на будь-які негативні вияви з її боку. Хоча, якщо більш прискіпливо читати роман, можна помітити негативні сторони і в діях місіс Морел, коли вона налаштовує дітей проти батька, що безпосередньо розповідачем не описується, але все-таки може бути помічено: „She hated her husband because, whenever he had an audience, he whined and played for sympathy. William, sitting nursing the baby, hated him, with a boy's hatred for false sentiment, and for the stupid treatment of his mother.” – „Коли в чоловіка з'являвся слухач і він починав скаржитись і шукати співчуття, вона ненавиділа його. Вільям, який тримав на руках дитинча, з дитячим хлопчачим запалом ненавидів батька за його брехливу чуттєвість і безглузду поведінку з матір'ю” [4, с. 31].

Звідси випливає, що ненависть у Вільяма сама собою не з'явилась, її йому хтось нав'язав, а саме місіс Морел виховала у Вільямі палку ненависть до батька.

Лише потім розповідач представляє читачеві молоду дев'ятнадцятирічну дівчину, яка зовнішністю вдалася в матір і понад усе її любила, тоді як характер вона успадкувала від батька, але їй була нестерпна його владна поведінка по відношенню до матері: „She favoured her mother, loved her mother best of all; but she had the Coppards' clear, defiant blue eyes and their broad brow. She remembered to have hated her father's overbearing manner towards her gentle, humorous, kindly-souled mother” – „Вона вдалася в матір і більше за всіх любила її; але вона успадкувала ясні блакитні й непокірні очі та високе чоло Коппардів. Вона пам'ятає, як ненавиділа зверхню поведінку її батька по відношенню до її смиренної, веселої, щиросердної матері” [4, с. 7]. Сама вона виявляється такою ж владною (як і її батько), що неважко помітити в єдиній розмові у романі з Джоном Філдом: „Then why don't you—why DON'T you?” Her voice rang with defiance. „If I were a man, nothing would stop me.” She held her head erect. He was rather timid before her. „But my father's so stiff-necked. He means to put me into the business, and I know he'll do it.” „But if you're a MAN?” she had cried. ” – „ – Тоді чому ти не станеш... не станеш, ким хочеш? – в її голосі пролунав виклик. – Якби я була чоловіком, мене б ніщо не зупинило. Вона високо підняла голову. Поряд з нею Джон Філд виглядав надто сором'язливим. – Але ж батько такий впертий. Він вирішив, що я буду займатись комерцією і я точно знаю, він настоюватиме на своєму. – Але ж ти чоловік! – вигукнула Гертруда” [4, с. 7]. Емансипована налаштованість Гертруди Коппард спостерігається ще в юнацькі роки. Для неї неприйнятна невизначеність, безвідповідальність і слабохарактерність чоловіка, що підкреслює її сильну особистість і неприйнятність з її боку ідеологічних пуританських правил поведінки, адже вони суперечать ідеології феміністичних студій.

Оціночна точка зору Гертруди Коппард щодо Джона Філда – це ще одне підтвердження її владності, а можливо, зневаги і презирства до слабких чоловіків, оскільки чоловічим ідеалом для Гертруди Коппард був її батько – сильний, відповідальний і цілеспрямований чоловік: „At twenty, owing to her health, she had left Sheerness. Her father had retired home to Nottingham. John Field's father had been ruined; the son had gone as a teacher in Norwood. She did not hear of him until, two years later, she made determined inquiry. He had married his landlady, a woman of forty, a widow with property. And still Mrs. Morel preserved John Field's Bible. She did not now believe him to be – Well, she understood pretty well what he might or might not have been. ” – „У віці двадцяти років через слабке здоров'я вона поїхала з Шірнесу. Батько відвіз сім'ю на батьківщину, в Ноттінгем. А батько Джона Філда збанкрутував; і син відправився вчителювати у Норвуд. Вона нічого про нього не знала, поки через два роки вона не вирішила дізнатись про його життя. Виявилось, що він одружився зі своєю квартирною господинею, сорокалітньою вдовою, яка мала трохи землі. Все ж місіс Морел по сьогоднішній день береже подарунок Джона – Біблію. Тепер вона не вірила в нього як в мужчину, що б він не робив...” [4, с. 8].

Тут також очевидна присутність часової точки зору імпліцитного автора, коли розповідач говорить, що місіс Морел до кінця своїх днів не говорила про Джона Філда: „To her dying day, for thirty–five years, she did not speak of him.” – „До кінця своїх днів, упродовж тридцяти п’яти років, вона про нього не сказала жодного слова” [4, с. 8].

Згодом читач отримує можливість поспостерігати взаємини місіс Морел і Уолтера Морела упродовж їхнього подружнього життя. При знайомстві з Гертрудою Коппард і Уолтером Морелом розповідач висвітлює часову й оціночну точку зору експліцитного автора, хоча оціночна точка зору також простежується з боку Гертруди Коппард. Розповідач від початку їхніх взаємин робить чітке розрізнення між ними з психологічної точки зору експліцитного автора: „He was so full of colour and animation, his voice ran so easily into comic grotesque, he was so ready and so pleasant with everybody.” – „Він Був таким яскравим, таким жвавим і сповненим життя, таким люб’язним зі всіма, так природно і комічно звучав його голос” [4, с. 8]. Гертруда ж була іншою: „She herself was opposite. She had a curious, receptive mind which found much pleasure and amusement in listening to other folk. She was clever in leading folk to talk. She loved ideas, and was considered very intellectual. What she liked most of all was an argument on religion or philosophy or politics with some educated man.” – „Вона ж, у свою чергу, була його протилежністю. Вона мала допитливий, сприйнятний розум і з превеликим задоволенням і зацікавленістю слухала інших. Вона вміла розговорити людину. Любила пофілософствувати і вважалася дівчиною інтелектуальною. Понад усе вона любила порозмовляти з кимсь добре освіченим на релігійні, філософські чи політичні теми” [4, с. 8].

Доречно зауважити, що наратор також висвітлює психологічну точку зору самої Гертруди Коппард, де вона порівнює Уолтера Морела і свого батька: „Her own father had a rich fund of humour, but it was satiric. This man’s was different: soft, non-intellectual, warm, a kind of gambolling.” – „Її батько мав добре розвинене почуття гумору, але якесь сатиричне. Цей чоловік був інший: м’який, нехитромудрий, сердечний, якийсь веселий” [4, с. 8]. Власне, поняття порівняння, а також розрізнення чоловіка місіс Морел і її батька неодноразове у цьому романі, й кожного разу, виходячи з фокалізації самої Гертруди Морел, воно наштовхує на висновок, що їхні взаємини приречені: „Her father was to her the type of all men. And George Coppard, proud in his bearing, handsome, and rather bitter... – he was very different from the miner.” – „Взірцем чоловіка їй здавався батько. А Джордж Коппард, з гордою поставою, гарний і доволі дошкульний, різко відрізнявся від цього вуглекопа” [4, с. 9]. Чому ж вона все-таки, при такій відмінності її батька і Уолтера обрала і в перспективі вийшла заміж за цього вуглекопа? Виходячи з власних міркувань Гертруди Коппард і точки зору експліцитного автора, словами наратора, Гертруда Коппард підсвідомо прагнула звільнитись від пуританської ідеї її батька: „She was puritan, like her father, high–minded, and really stern. Therefore the dusky, golden softness of this man’s sensuous flame of life, that flowed off

his flesh like the flame from a candle, not baffled and gripped into incandescence by thought and spirit as her life was, seemed to her something wonderful, beyond her.” – „Як і її батько, вона була пуританкою, величною в думках і істинно суворою в поведінці. І саме через це смагляво-золотиста м’якість чуттєвого полум’я життя, якою віяло від Морела, немов від полум’я свічки, котру не могли придушити чи загасити ні думка, ні душевне налаштування, як і в неї самої, здавалась їй дивовижною, незбагненною” [4, с. 9]. Така відмінність Уолтера Морела від її батька і стала вирішальною у їхніх подальших взаєминах.

Вони одружились, і посилаючись на часову точку зору експліцитного автора, розповідач повідомляє читача, що певний час вони були щасливі в шлюбі: „The next Christmas they were married, and for three months she was perfectly happy: for six months she was very happy.” – „Наступного Різдва вони одружились і перших три місяці вона була цілковито щаслива, і ще півроку теж були щасливими” [4, с. 10].

Руйнація відносин між Морел і її чоловіком почалася з народженням першої дитини, на яку, з точки зору експліцитного автора, місіс Морел звернула всю свою увагу, що призвело до ревнощів з боку Уолтера Морела і як наслідок – до презирства місіс Морел: „His mother loved him passionately. He came just when her own bitterness of disillusion was hardest to bear; when her faith in life was shaken, and her soul felt dreary and lonely. She made much of the child, and the father was jealous. At last Mrs. Morel despised her husband. She turned to the child; she turned from the father.” – „Матір пристрасно його любила. Він з’явився на світ, коли біль розчарування давався їй особливо важко, коли, здавалось, похитнулася віра в життя і в душі безрадісно та самотньо. Вона не могла нагледітись на свою дитинку, і батько ревнував. Все скінчилось тим, що місіс Морел почала зневажати чоловіка. Усю свою любов вона обернула на дитину, а від батька відвернулася” [4, с. 12]. Дещо раніше слова наратора дають читачу зрозуміти, що місіс Морел розчарувалася в Уолтері Морелі задовго до народження Вільяма (першого з дітей Морелів). Як виявилось, Уолтер Морел був нещирим і безвідповідальним по відношенню до місіс Морел („And how much has he sunk in his houses?” she asked. „His houses – which houses?” Gertrude Morel went white to the lips. He had told her the house he lived in, and the next one, was his own. „I thought the house we live in –” she began. „They’re my houses, those two,” said the mother-in-law. „And not clear either. It’s as much as I can do to keep the mortgage interest paid.” – „– Скільки грошей Уолтер вклав у свої будинки? – запитала Гертруда. – В свої будинки... які ще будинки? В Гертруди навіть губи зблідли. Він казав, що будинок, в якому вони живуть, а також і сусідній дім теж його власність. – Я вважала, що дім, в якому ми живемо... – почала вона. – Обидва будинки мої, – сказала свекруха. – І вони закладені. Я сплачую відсотки по закладній, і на щось інше у мене грошей немає” [4, с. 11]) і до того ж порушив свою обіцянку щодо невживання алкоголю, що є неприхованим виявом чоловічої слабкості, яка була для місіс Морел неприйнятною. Власне, Гертруда Морел спробувала повернути чоловіка до морально правильного

способу життя, але її намагання виявились марними, що чітко прослідковується на прикладі оціночної точки зору самої місіс Морел: „She fought to make him undertake his own responsibilities, to make him fulfill his obligations. But he was too different from her. His nature was purely sensuous, and she strove to make him moral, religious. She tried to force him to face things. He could not endure it—it drove him out of his mind.” – „Дружина добивалась, щоб він взяв на себе обов’язки голови сім’ї, щоб виконував їх. Але він надзвичайно відрізнявся від неї. Його натура прагнула жагучості, а дружина прагнула перетворити його на людину моральну, релігійну. Вона намагалась примусити його сміливо дивитись життю у вічі. Йому ж це було нестерпно, лютило його” [4, с. 13].

Практично всі дії у виконанні Морела так чи інакше призводили до якихось негативних наслідків і вже на початку роману і психологічні, і оціночні точки зору по відношенню до Уолтера Морела наштовхують на думку, що метою імпліцитного автора було побудувати взаємини місіс Морел і Уолтера Морела як приречені, що логічна послідовність такої функційності Морела приведе до остаточного розриву: „This act of masculine clumsiness was the spear through the side of her love for Morel. Before, while she had striven against him bitterly, she had fretted after him, as if he had gone astray from her. Now she ceased to fret for his love: he was an outsider to her. This made life much more bearable.” – „Таке виявлення чоловічої безпорадної незграбності призвело до розлому в її коханні до Морела. Раніше, коли несамовито боролась з ним, вона переймалась чи не втрачає його часом. Тепер її більше не турбувало, кохає він її чи ні – він для неї став стороннім. І жити стало легше” [4, с. 14]. Оскільки їхні взаємини були приречені, місіс Морел спробувала віднайти себе в іншому чоловіку, її сині, Вільямі.

Зупинімося на взаєминах місіс Морел і Вільяма, які часом нагадують романтичне кохання, як-от, скажімо, коли Вільям на ярмарку виграв келишки для яєць, що подібно здобутому лицарем трофеєм для дами серця: „He pulled from his pocket two egg-cups, with pink moss-roses on them. „I got these from that stall where y’ave ter get them marbles in them holes. An’ I got these two in two goes—’aepenny a go—they’ve got moss-roses on, look here. I wanted these.” She knew he wanted them for her.” – „Він вийняв з кишені два келишки для яєць з намальованою мускусною трояндою на кожному. – Я виграв їх он в тій будці, закинув кульки в ямки. Я отримав їх за два кони... по півпені за кон... ось, поглянь, на них мускусні трояндочки. Я хотів їх. – Це він для мене хотів, зрозуміла мати” [4, с. 4]. Пізніше на тому ж ярмарку Вільям засмучений і не може собі знайти місця, оскільки матір пішла з ярмарку: „Well, are you coming now, or later?” „Are you goin’ a’ready?” he cried, his face full of reproach. „Already? It is past four, I know.” „What are you goin’ a’ready for?” he lamented. „You needn’t come if you don’t want,” she said. And she went slowly away with her little girl, whilst her son stood watching her, cut to the heart to let her go ...” – „– Ну що, ходімо додому чи ще побудеш? – Вже йдеш! – вигукнув хлопчик, і на його обличчі виразився такий докір. – Вже? Наскільки я розумію, вже п’ята година. – Але ж чому, чому ти

йдеш? – жалісливо промовив Вільям. – Якщо ти не хочеш йти, залишся, – сказала матір. І разом зі своєю дівчинкою неспішаючи пішла, а син дивився їй услід, засмучений до глибини душі...” [4, с. 4]. Власне, точка зору побудована так, щоб читач спостерігав і відчував лише любов Вільяма до матері. До батька ж упродовж роману Вільям не відчував жодних позитивних емоцій. Усі позитивні і світлі акценти на постаті Уолтера Морела подаються виключно з точки зору експліцитного автора і здебільшого це відображення позиції молодшого сина Артура, який був єдиною дитиною в родині Морелів, що відчувала прихильність до батька: „They called the baby Arthur. He was very pretty, with a mop of gold curls, and he loved his father from the first.” – „Його назвали Артуром. Він був дуже милий, із золотавими кучерями, і від початку він надавав перевагу батьку” [4, с. 42].

Вільямову любов до матері можна побачити й у випадку, коли він ледве не побився з батьком через синець матері. Цей випадок нагадує сутичку двох дуелянтів, що відстоюють гідність жінки і бажають завоювати її прихильність (Хоча прихильність жінки хотів відстояти лише Вільям). „Morel crouched at the knees and showed his fist in an ugly, almost beast-like fashion. William was white with rage. „Will yer?” he said, quiet and intense. „It ’ud be the last time, though.” Morel danced a little nearer, crouching, drawing back his fist to strike. William put his fists ready. A light came into his blue eyes, almost like a laugh. He watched his father. Another word, and the men would have begun to fight.” – „Морел трохи присів, немов звір перед стрибком, виставив кулак. Вільям зблід від люті. – Поб’єш? – негучно, погрозово мовив він. – Вважай, це буде востаннє. Морел, нахилився, присів, підстрибнув ближче, замахнувся. Вільям витягнув кулаки. Сині очі блиснули майже весело. Він втупився поглядом в батька. Ще одне слово – і почнеться бійка” [4, с. 52].

У романі помітні вияви надмірної любові місіс Морел до її синів, що можна прослідкувати на прикладі неодноразового вияву ревності з її боку до Вільяма, а потім і до Пола. Дуже добре це помітно, коли Вільям подорослішав і почав ходити на танці, які матері були ненависні, адже саме на танцях вона познайомилася з батьком і можна зробити висновок, що танці стали їй ненависними виключно через особистий невдалий досвід. Коли дівчата почали приходити до Вільяма, місіс Морел напрочуд жорстко з ними поводитись: „I don’t approve of the girls my son meets at dances. And he is NOT at home.” Then he came home angry with his mother for having turned the girl away so rudely.” – „Я не схвалюю дівчат, з якими мій син знайомиться на танцях. До того ж його немає вдома. Одного разу Вільям прийшов додому розсерджений на мати за те, що вона так жорстко спровадила дівчину” [4, с. 47], що не могло не засмучувати Вільяма і все, що він міг зробити, так це лише виправдовуватись щодо порядності і щирості намірів його подружок: „I did NOT look. And tell your girls, my son, that when they’re running after you, they’re not to come and ask your mother for you. Tell them that—brazen baggages you meet at dancing—classes.” „I’m sure she was a nice girl.” „And I’m sure she wasn’t.” – „...І скажи своїм дівкам, сину, коли вони за тобою

бігають, хай не запитують про тебе в твоєї матері. Скажи їм... цим безсоромним дівкам, з якими знайомишся на танцях. – Вона славна дівчина, я певен. – А я впевнена, що ні” [4, с. 47].

Зрештою, коли Вільям виголошує про свій намір одружитися з Лілі, матір зауважує: „I should consider it again, my boy.” „– Я б ще як слід подумала, хлопчику мій” [4, с. 115]. Власне, розповідач наштотує на думку, що місіс Морел не хотіла одруження Вільяма з Лілі насамперед через її особисту неприязнь до Лілі, а лише потім через її бездумність і душевну пустоту, адже Вільям все про їхні стосунки розповідав матері, що можна вважати відголоском ще досі неподоланого едіпового комплексу: „He was accustomed to having all his thoughts sifted through his mother’s mind; so, when he wanted companionship, and was asked in reply to be the billing and twittering lover, he hated his betrothed” – „Він, у свою чергу, звик пропускати всі свої думки через сприйняття матері, й тому, коли йому було потрібне душевне розуміння, а від нього чекали лише ніжних поцілунків і любовного щебету, він починав ненавидіти свою наречену” [4, с. 115].

Як писав Д.Г. Лоуренс у неопублікованому пролозі роману „Сини і коханці”, Вільям Морел занастив своє життя і помер, не зумівши вистояти в боротьбі між фізичним потягом до молодої і спустошеної дівчини та справжнім і щирим коханням до його матері.

Місіс Морел – це персонаж, до якого треба уважно придивлятися. Вона, здається, лише тим і займається, що віддає всю свою любов і увагу дітям (до речі, переважно Вільяму і Полу, інших двоє дітей у романі не отримують такої ж палкої материнської опіки), але насправді ця любов призводить до смерті одного й душевного каліцтва та невизначеності іншого, оскільки після досягнення хлопцями (Полом і Вільямом) статевої зрілості матір і надалі залишилась їх ідеалом, що, звичайно ж, є безперечною заслугою місіс Морел. Власне, відповідальність за їхню подальшу долю теж лягає на її плечі. Місіс Морел була настільки важлива в житті Вільяма і Пола, що коли в ньому з’являлась ще якась жінка, їй там просто не було місця, адже її неможливо було порівняти з місіс Морел. Зрештою, не можна стверджувати, що Гертруда Морел не хотіла щастя своїм синам. Хоча вона робить майже неможливим для Пола побудувати стосунки з коханою дівчиною (Міріам), вона не бажає йому зла і не хоче, щоб він залишився самотнім. Місіс Морел хоче, щоб Пол був щасливий у шлюбі, вона впевнена, що він може досягти цього, одружившись із жінкою, яка б відповідала його душевному теплу і розумовому рівню, яких він набув за допомогою місіс Морел, тобто душевному теплу самої місіс Морел.

Саме це й пояснює неприязнь місіс Морел до Міріам Ліверз, першого кохання Пола. Гертруда Морел була вороже налаштована проти Міріам, оскільки молода дівчина не відповідала її вподобанням: „She could feel Paul being drawn away by this girl. And she did not care for Miriam. „She is one of those who will want to suck a man’s soul out till he has none of his own left,” she said to herself; „and he is just such a gaby as to

let himself be absorbed. She will never let him become a man; she never will.” – „Вона відчувала, що ця дівчина забирає від неї Пола. І не любила Міріам. „Дівчисько належить до тих, хто цілковито висмоктує душу чоловіка, повністю його спустошить, – думала вона, – а він наївний простачок, дозволить себе проковтнути. Не дасть вона йому стати зрілим чоловіком, ніколи не дасть” [4, с. 141], „She exults—she exults as she carries him off from me,” Mrs. Morel cried in her heart when Paul had gone. „She’s not like an ordinary woman, who can leave me my share in him. She wants to absorb him. She wants to draw him out and absorb him till there is nothing left of him, even for himself. He will never be a man on his own feet—she will suck him up.” – „Вона тріумфує, коли забирає його в мене... тріумфує... – в душі кричала місіс Морел, коли Пол виходив з дому. – Вона не така як всі жінки, вона навіть мого не хоче залишити в ньому. Вона хоче його поглинути, хоче змусити його розкритися, щоб поглинути цілком, щоб від нього нічого не залишилось навіть для нього самого. Він ніколи не стане незалежним чоловіком, вона його поглине” [4, с. 169]. Ця дівчина становила реальну загрозу в боротьбі за Пола, позаяк місіс Морел могла „поділитися” своїм сином у фізичному (тілесному) плані, але ні в якому разі і ніколи не в розумовому (власне, Лоуренс усе своє свідоме життя шукав ідеал жінки – жінки котра б могла суміщати і тілесне, і розумове).

Для Пола Міріам у плані розуму і творчого натхнення важила більше, ніж матір, що й набуло їй негативної репутації в родині Морелів: „He was conscious only when stimulated. A sketch finished, he always wanted to take it to Miriam. Then he was stimulated into knowledge of the work he had produced unconsciously. In contact with Miriam he gained insight; his vision went deeper. From his mother he drew the life—warmth, the strength to produce; Miriam urged this warmth into intensity like a white light.” – „Він усвідомлював, що створив, лише якщо його працю схвалювали. Коли закінчував писати, він завжди поспішав показати свої замальовки Міріам. І лише потім, коли чув схвальні відгуки, розумів, що написав, до кінця не усвідомлюючи цього. В спілкуванні з Міріам він відкривав у собі проникливість, він починав бачити глибше. Від матері він брав життєве тепло, силу творити, Міріам примножувала це тепло у безліч разів” [4, с. 139]. Але взаємини Пола і Міріам приречені, оскільки все, що вона може йому дати, – це платонічне кохання, а Полу (як і Лоуренсу) потрібно все: і її музичність, і тілесність: „He would be disappointed, he would find no satisfaction, and then he would go away. Yet he was so insistent; and over this, which did not seem so all—important to her, was their love to break down. After all, he was only like other men, seeking his satisfaction. Oh, but there was something more in him, something deeper! She could trust to it, in spite of all desires. He said that possession was a great moment in life. All strong emotions concentrated there. Perhaps it was so. There was something divine in it; then she would submit, religiously, to the sacrifice. He should have her.” – „Він буде розчарований, незадоволений і тоді піде. Але він такий наполегливий, а важливіше за наполегливість, якій Міріам не надавала особливого значення, був страх зруйнувати їхнє

кохання. Зрештою, Пол, як і всі чоловіки, всього лиш хоче втамувати свою спрагу бажання. Але ж у ньому є щось інше, глибинне! І саме тому вона може довірити себе, незважаючи на всі його бажання. Він казав, що володіння – це велика мить у житті. Це зосередження всіх найсильніших відчуттів. Можливо, й так. Щось у цьому божественне є, тоді, з Богом в душі, вона підкориться і зробить цю пожертву. Він отримає її” [4, с. 249]. Вона налаштована прожити життя, віддаючи себе небесам і природному містицизму, духовному, а не банальним плотським бажанням. Міріам, на відміну від Пола, завжди намагалась поглинути духовне і природне, а не жити з ним в гармонії, і згодом, як подумав Пол (до думки підштовхнула матір), вона поглине і його життя. В таких випадках Пол просто ненавидів Міріам [4, с. 141]. Отже, в плані сексуальних відносин Міріам – цілковито пасивний персонаж, адже, з одного боку, вона несамовито кохає Пола, з іншого – намагається уникнути фізичного зв’язку, бо зв’язок такого характеру, за словами її матері, це одна з повинностей шлюбу, яку потрібно терпіти і з якою потрібно змиритися: „Mother said to me: ‘There is one thing in marriage that is always dreadful, but you have to bear it.’ And I believed it.” – „Мама казала мені: „Є в шлюбі один бік, який завжди жахливий і який потрібно терпіти”. І я їй вірила” [4, с. 255]. Коли ж, врешті-решт, Міріам погоджується віддатися Полу, щоб врятувати їхні відносини, вона бачить у цьому кроці самопожертву, що не влаштовує обох партнерів і вони не отримують жодного задоволення від таких нових для них обох взаємин: „You are sure you want me?” he asked, as if a cold shadow had come over him. „Yes, quite sure.” She was very quiet, very calm. She only realised that she was doing something for him. He could hardly bear it. She lay to be sacrificed for him because she loved him so much. And he had to sacrifice her. For a second, he wished he were sexless or dead. Then he shut his eyes again to her, and his blood beat back again. And afterwards he loved her–loved her to the last fibre of his being. He loved her. But he wanted, somehow, to cry. There was something he could not bear for her sake.” – „Ти хочеш бути зі мною, ти впевнена? – запитав він, немов холодна тінь впала на нього. – Так, я впевнена. Вона була надзвичайно спокійною, дуже тихою. Вона розуміла лише одне, так потрібно заради Пола. Йому ж це було нестерпним. Вона готова принести себе в жертву, настільки сильно вона його кохає. І він повинен прийняти її жертву. Ні, краще виявитись безстатевою чи вмерти, промайнула думка. Потім він закрив очі, щоб не бачити її обличчя, і в ньому кров знову закипіла. А потім він її кохав, кохав усіма фібрами свого ества. Він її кохав. І все ж йому чомусь хотілося плакати. Щось тут було нестерпним, і йому було боляче за неї” [4, с. 254].

Міріам – доволі заплутаний персонаж, адже до кінця так і не зрозуміло, чого вона хоче від життя і Пола. Вона, з одного боку, абсолютно пасивна, з іншого ж – описується розповідачем як муза, що надихає Пола творити, допомагає йому розібратись, що ж він написав, що пасивністю назвати аж ніяк не можна, така собі контрастна

постать [4, с. 141]. Інколи навіть здається, що сам імпліцитний автор намагається розібратись у тому, хто ж Міріам Ліверз насправді.

Не менш цікавий персонаж у цьому романі Клара Доус, ще одна жінка Пола Морела, яка була старшою від нього. Саме з Кларою Доус Пол отримує перший сексуальний досвід. Вона описується розповідачем як сучасна жінка двадцятого століття. Клара постає в образі самовпевненої, незалежної поствікторіанської жінки, яка щойно покинула свого чоловіка, такої собі ранньої феміністки. Зрештою – це вираження оціночної точки зору експліцитного автора, який хоче, щоб читач бачив у ній феміністку радикального настрою, хоча оцінка самого Пола не відповідає фокалізації експліцитного автора. Клара розумна й розсудлива жінка, але ці аспекти не дуже помітні, оскільки розповідач концентрує увагу читача на її фізичному потягові до Пола. На відміну від Міріам, Клара – пристрасна особистість: „When she saw him that day at the factory her heart melted like a drop of fire. It was his body, his brows. The drop of fire grew more intense in her breast; she must hold him. But he, very quiet, very subdued this morning, went on giving his instruction. She followed him into the dark, ugly basement, and lifted her arms to him. He kissed her, and the intensity of passion began to burn him again.” – „Коли Клара побачила його в той день на фабриці, її серце перетворилось на каплю вогню. Ось воно – його тіло, його чоло. Полум'я в грудях запалало ще дужче, потрібно втримати Пола. А він, такий спокійний, такий м'який, продовжував давати розпорядження. Вона пішла за ним у темний, гидкий підвал і обняла його. Він поцілував її і знову його захопила пристрасть” [4, с. 311].

Клара – найкращий приклад для Пола, оскільки вона ідеально підходить йому, як розумна й чуттєва жінка, і до того ж не викликає неприязні та ненависті до себе з боку матері Пола. Місіс Морел побачила в Кларі саму себе: вольову, розумну і, головне, дорослу жінку і саме тому місіс Морел не побачила в Кларі тої суперниці, яку вона бачила в Міріам. Крім того, Клара приваблювала Пола саме фізичним, а не духовним боком її єства, чого і треба було місіс Морел. Її син духовно, внутрішньо належав їй. Але щодо відчуттів Пола і його сумісності з Кларою, тут знову передбачається поразка, оскільки Клара принесла в його життя фізичний досвід і все, вона не могла надихати його так, як це могла зробити Міріам, а Міріам у свою чергу не могла йому дати те, що могла дати Клара.

Окрім того, Пол підтримує занадто близькі стосунки з місіс Морел, якій він дозволяє жити його життям і досвідом, розповідаючи про всі свої здобутки і поразки, як на побутовому рівні, так і на рівні стосунків з його жінками. Він розповідає матері абсолютно про все, що відбувається у його житті, дозволяючи їй, таким чином, впливати на рішення, які він приймає, що чітко бачимо на прикладі Міріам, котру місіс Морел почала ненавидіти, не знаючи її близько і безпосередньо. Судячи з цього, ми можемо зробити висновок, що місіс Морел зробила певні висновки стосовно Міріам, виходячи зі слів її сина, адже ніхто інший не міг забезпечити її такою інформацією. Неважко зрозуміти, що місіс Морел

повністю володіє Полом, а точніше – його життям, і саме такі відносини Пола і місіс Морел призводять до поразки Пола у відносинах з іншою жінкою. „He might have married her; but his circumstances at home made it difficult” – „Він і одружитись із нею міг би, але цьому завадять несприятливі умови вдома...” [4, с. 244].

Роман „Сини і коханці” – це дослідження кохання й любові чоловіків і жінок. У місіс Морел несамовита любов до її синів, несвоєчасно припинена боротьба за їхнє щастя і добробут, яка повстає перед читачем у вигляді композиції різних точок зору як експліцитного, так і імпліцитного авторів, а також персонажів. Ця боротьба припиняється лише зі смертю місіс Морел, що дає можливість хоча б одному з її синів побудувати своє життя і подальшу долю самостійно, без стороннього втручання, адже, незважаючи на прагнення місіс Морел у будь-який спосіб допомогти синам, вона була зайвою, коли поставало питання взаємин її синів із жінками. Вільям врешті помирає. У Пола платонічне, просякнуте духовністю кохання до Міріам і пристрасне, тілесне кохання до Клари. Ці стосунки і в першому, і в другому випадку не приносять Полу щастя, всі жінки так чи інакше кидають його, оскільки він шукає стосунків, які б могли об'єднати і духовний, і статевий бік кохання до жінки. Єдиною людиною, котра могла б бути для Пола ідеальним партнером, була його мати, яка виховала в ньому його стиль мислення і бачення навколишнього світу та людей у ньому.

Отже, у своїх романах Д.Г. Лоуренс розвивав ідею важливості гармонії у відносинах чоловіка й жінки. У сучасному світі чоловік і жінка можуть бути щасливими, лише якщо досягнуть такого типу відносин, тобто зуміють поєднати фізичне й духовне.

1. Лоуренс Д.Г. Сыновья и любовники / Пер. с англ. Р. Облонской. – М.: Эксмо, 2005. – 512 с.
2. Успенский Б. А. Поэтика композиции. Структура художественного текста и типология композиционной формы – М.: Искусство, 1970. – 214 с.
3. Шмид В. Нарратология. – М.: Языки славянской культуры, 2003. – 312 с.
4. Lawrence D.H. Sons and Lovers. – Mineola, New York: Dover Publication Inc., 2002. – 369 p.
5. Parvindokht H. D.H. Lawrence's Portrayal of Women. – Boca Raton, Florida: University Microfilms International, 1984. – 328 p.

Summary

The following article studies the narrative configuration of the novel by David Herbert Lawrence, „Sons And Lovers”. When analyzing the diversity of character realization we use the concept of „point of view” that was introduced to narratology by Henry James and Anglo-Saxon school and developed by Russian linguist and semiologist Borys Uspensky in his work „The Poetics of Composition”.

Key words: narrative configuration, character realization, point of view, implicit (explicit) author, narrative strategy, David Herbert Lawrence.